

HELP! EEN VROUW (?) IN DE LEIE AAN DE MINNEMEERS

Een naam waar iets achter steekt. Minnemeers en Minnemeersbrug: wonderbare namen. Maar wat betekenen ze? Pré d'Amour, zoals nu nog op de prachtige brug af te lezen valt? Amour? Onzin, zo zie ik je al denken. Alhoewel, niet te rap, beste lezer, het heeft er toch iets mee te maken.

Onlangs verscheen in 'Oost-Vlaamse Zanten' een bijdrage die aan de naam Minnemeers gewijd was (1). Hierin werd beschreven hoe de betekenis van het eerste lid van de naam wel degelijk afgeleid werd van 'min', 'meermin' of verleidelijke en verderfelijke watergeest, en hoe deze betekenis bij het volk eeuwenlang bekend gebleven was (2).

Alhoewel die naam oorspronkelijk niets te maken had met (be)minnen (3), zit er toch iets in dat tenminste met bepaalde aspecten van dat eigenaardige menselijk gevoel te maken heeft. In de Middeleeuwse Kerk, die de Meermin, net als zo veel andere oude heidense fenomenen recupereerde en recycleerde, werd de watergeest namelijk het symbool van de bedrieglijke aantrekkingskracht van de zinnelijkheid (4). De kwaadwillige geest werd daarmee bijna vanzelfsprekend vrouwelijk, of half vrouwelijk, en maakte uiteraard vooral onschuldige (?) mannen tot slachtoffer.

Deze vrouwelijke vorm van de watergeest is uniek in het Vlaamse binnenland. Elders op het platteland bleven talloze verhalen bekend van waterduivels en nekkers, ook wel labbaarts en osschaarts genoemd, die zich in of aan waterplassen ophielden. In de verhalen van hun weinig zachtzinnige exploitanten ontbreekt ieder spoor van vrouwelijke verleidingstechniek.

De *Minnemeersch-minne* van schepen Vermeulen. Dat de naam Minnemeers afgeleid werd van Meermin, is absoluut geen recente originele bevinding. Reeds in 1941 was dat in het lang en het breed aangetoond geworden door Jozef Vermeulen, die aan de Minnemeers en aan de vele mogelijke betekenissen van die naam, een hele studie wijdde (5).

Onder de kenners bleef echter onzekerheid bestaan. Dit is te verklaren doordat Vermeulen in een tweede bijdrage zijn eerdere bevindingen meende te moeten afzweren om uiteindelijk tot een verkeerde conclusie te komen. Hij was, zo bekende hij... 'het slachtoffer geworden van die verderfelijke Waterminne. Ze heeft ons netjes door haar "interessantigheid" in 't water en in de val gelokt'. Later zou echter blijken dat Vermeulen eerder het slachtoffer geworden was van slechte raadgevers. De onbetwiste autoriteit terzake, Dr. Maurits Gysseling, kwam te laat met zijn glossarium van Gentse plaatsnamen, waarin Vermeulens oorspronkelijke uitleg bevestigd werd (3).

Dat was jammer want Jos Vermeulen (Moerbeke-Waas 1894 - Gent 1956),

advocaat, verdienstelijke folklorist (6) en schepen van de stad Gent (1947-1953), had het behoorlijk te pakken gekregen. Zo eindigde hij zijn eerste artikel over de Minne-meers met een lang (168 regels) gedicht "De Minne-meersch-minne" waaruit zijn fascinatie voor de Waterminne onverholen spreekt (7). Of Vermeulen hoge dichterlijke aspiraties had, weet ik niet, maar hij kon er wel wat van (8). Het werkstuk geeft een levendig beeld van wat men zich van zo'n meermin kon voorstellen. Hij liet zich hierbij overduidelijk leiden door de beschrijving die er van gegeven werd in zijn inspiratiebron, een artikel, ondertekend 'Job' in La Flandre Libérale uit 1929. Laat ons dit even belichten aan de hand van enkele fragmenten.

Na een idyllische beschrijving van de Leie in een ter plaatse al eeuwen verdwenen pastorale omgeving, komt de dichter voor de dag met een boerenknaap, die wat verlaat, aan de Minne-meers was blijven dromen en...

*Nergens was een mensch te speuren
Ook geen schuit lag daar omtrent
Toch was iemand aan 't neuren.
Een vreemd wijsjen onbekend.*

...

*Daar ging 't water plots aan 't wielen,
Draaide al kolkend, ziedend rond.
-"Groote God! Red nu mijn ziele
In deez' hachelijken stond!"-
En daar hoorde hij duidelijk naren
Dwarsch door 't lisch en 't oeverriet,
Bij gestreel van harpesnaren,
't Schoonste, 't zachtste en 't zoetste lied.*

*Lachend, lokkend, goud van haren,
-Was hij nu maar weg geweest-
Reeds voor hem daar uit de baren
Met heur slanke, blanke leest,
Plots de Minne van deze oorden,
Sprak hem met heur glimlach aan,
En met woorden die bekoorden
D'onervaren jongeman*

...

*Door heur listen en heur lagen,
Door heur lokkend smachtend lied,
Door het jokken en het plagen
Dat haar boosheid niet verried,*

*Tot, door 't steeds meer dwingend vragen
Dat, als zot van minnepijn,
Hij besloot den sprong te wagen
Om bij 't schoone lief te zijn.*

*Ai, toen schoot ze mij waarachtig
In een wreeden schaterlach,
Als ze 't menschkind, schoon en krachtig,
In haar duivelsklauwen zag!
Hare lange, gouden lokken:
't Werd een kluwen, slijmig groen,
Al van adders; en de schrokke
Gaf een doodsbeet hem tot zoen.*

Waarop de 'looze, booze kwene, 't onmeedoogend waterwrijf haar vangst meesleurt naar haar 'donker slijkverblijf'. En de dichter-advocaat besloot (na nog een fors aantal versregels):

*Moest ge soms te Gent, de Leie
Dweerschen langs de Min'meerschbrug
Denkt dan aan die oude tij'en
Bij geval, nog eens terug.
Hoe daar niets dan weiden waren,
Wiedauwlanden en moeras,
Hoe de weg er vol gevaren,
Zoo voor lijf als ziele was.*

Je ziet het: al moest de juiste Franse vertaling van Minnemeers Pré de la Sirène geweest zijn, er is wel degelijk een van de vele varianten van het verschijnsel Minne = Liefde mee gemoeid.

Wat een gloeienden zoen vermag, volgens Hendrik Conscience. Een heel ander, maar al even bloedstollend verhaal dat zich afspeelde in het water van de Leie aan de Minnemeersbrug, betrokken we bij niemand minder dan Hendrik Conscience, meer bepaald uit zijn historische roman 'Jacob van Artevelde'. Dit volumineuze broertje van 'De Leeuw van Vlaanderen' had zijn enorme succes destijds onder andere te danken aan allerlei volkomen gefantaseerde nevenintriges die dikwijls met erg grove steken aan het eigelijke verhaal genaaid waren. Zo was er een authentieke Romeo en Julia geschiedenis waarin Lieven, de zoon van Jacobs bloedvijand en latere moordenaar Geeraert Denys, verliefd werd op Veerle, Jacobs dochter, jawel.

Dat is nu eens echt om problemen vragen, uiteraard. De brave Veerle, die in

het Groot Begijnhof verbleef, kreeg een rake klap toegediend van een door de sinistere Denys senior als moordenaar ingehuurd ribaud en ze werd voor dood achtergelaten in een bootje. Het bootje dreef af naar de Minnemeersbrug, waarop zich, als bij toeval, een 'onbekende nachtwandelaar' bevond. Heerlijke verhalen waarin dergelijke toevalligheden nog konden en mochten. We laten de oude meester zelf aan het woord... (9):

Degene, die op dit eenzaam uer van boven de brugge in het water blikte, ofschoon er in de duisternis nauwelyks enige dof glinsterende rimpelen op den vloed zich vertoonden, was geen ander dan Lieven Denys, die, door eene onzeglyke smart vervolgd, zyne bedsonde was ontvlugt om aen den koelen nacht eenige verkalming zyne brandende hersenen te vragen. Wat hy daer deed wis hy zelf niet; hem ontbrak tot het bewustzyn zyner daden. Onder de donkere hemel zoo wel als in zyne wooning bleef hy steeds verslonden in akelige droomen, welke hem zyne arme Veerle voorschetsten worstelende tegen onteering en moord, by haren laetsten snik nog zynen naem als eenen hulpkreet roepende. Hy zag haer lyk, bebloed en verminkt daer onder in de duisternis voor zich liggen, en weende in zyn binnenste tranen der wanhoop en der razerny.

Maar Conscience kon de arme Veerle niet op die manier naar de hemel der maagden schrijven en hij kon Lieven met zijn brandende hersenen niet zomaar alleen laten op de verlaten Minnemeersbrug:

Eensklaps werd hy uit zyne duistere mymering opgewekt door den schok van iets dat tegen de palen der brug aenstiet. Met meer aendacht in het water blickende zag hy welhaest een boot onder zyn oog den stroom afdryven. Nauwelyks had hy aen het witte hoofdhulsel den vorm van een Beggynenkleed herkend, of een versmachte schreeuw ontvloog zyne borst en hy liep, van ontsteltenis sidderend (...) den Minnemeersch op. Hier, by den lagen boord der Leije, staerde hy een oogenblik met uitgestrekte armen naer den boot en wandelde eenige malen met wanhopig ongeduld heen en weder, alsof hy naer een werktuig hadde uitgezien. Welhaest liet hy zich in het water glyden en zwom met alle kracht door den stroom, totdat hy den boot bereikte. In zynen spoed toog hy denzelven zwemmend tot by den kant, klom uit den vloed en sleurde het levenlooze lichaem op de weide in het gras. Het water, dat hem van het hoofd lekte, verduisterde in den eerste zyn gezigt; maer niet zohaest had hy ondanks de nachtelyke donkerheid, door hand en oog, zyn geliefde herkend, of hy liet zich in de uiterste vertwyfeling by haer nedervallen en zuchtte, onder het storten van eenen tranenvloed, terwyl hy by poozen het yskoude voorhoofd der maegd met zyne brandende lippen raekte:
"Veerle, Veerle! Goede zuster, hoor my! Ik ben het: uw vriend, uw verloofde!

Ontwaek, lieve, ach, nog een enkele blik uwer oogen, nog eenen klank uwer stemme..... en wy gaen te samen tot God. - Eilaes, eilaes, dood! Zy is dood!" Hy rukte zich van wanhoop de haren uit het hoofd en wroette met de nagelen in het vleesch zyner borst, als wilde hy zich den boezem openscheuren. Wel-dra riep hy op nieuw, als iemand die tot een uiterst besluit is overgegaen: "Veerle, Veerle, leven zonder u? Neen, neen, de slag die u getroffen heeft moet ook mijn hart verbryzelen. Wereld, snoode, booze wereld, vaerwel!" Met deze woorden plaetste hy zyne lippen op den mond der maegd en drukte er eenen langen afscheidskus op. Eene voelbare rilling doorliep, by den gloeienden zoen, de leden der maegd. "Zy leeft! zy leeft!" riep Lieven, van blydschap de handen ten hemel heffende. Gezegend moet gy zyn, ô God!" En met driftige kracht de maegd op zyne schouder heffende, liep hy juichend den Minnemeersch af, als hadde hy den vyand eenen onschatbaren buit ontvoerd.

Eventjes terug in de alledaagse werkelijkheid. Het moest dus niet altijd verkeerd aflopen, daar aan de Minnemeersbrug. Het zekere voor het onzekere nemende, heeft het stadsbestuur (of de brandweer) daarom een reddingsboei geplaatst aan de kaai van de Minnemeers, niet meer dan enkele passen voorbij de plaats waar de Minnemeersbrug vroeger lag, bijna rechtover het uiteinde van de oude Minnestraat, de huidige Goudstraat in de Waterwijk. En de meermin, waar zou die gebleven zijn? Toch zeker niet meer IN het water: reeds zeventig (!) jaar geleden eindigde Job (nom de plume van Joseph de Smedt) zijn artikel in de "Flandre" met de klacht: "Hélas, les eaux gantoises ne sont plus habitables, et les poissons eux mêmes les ont désertées". Alhoewel..., wanneer je langs de Minnemeers komt, denk dan eens aan *die oude tij'en*, maar hou de boei in het oog. Het water wordt namelijk heel heel stille-tjes aan terug proper en er komt waarachtig opnieuw leven in.

LUC DEVRIESE

NOTEN

1. Devriese, L., De meermin van de Minnemeers te Gent, Oost-Vlaamse Zanten, jg. 74, 1999, nr. 1, p. 70-73.
2. Het thema 'meermin' wordt buitengewoon boeiend behandeld in de tentoonstellingscatalogus 'Van sirenen en meerminnen', A.S.L.K., Brussel 1992, pp. 208 en bij De Donder, V., De lokroep van de zeemeermin, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1992, pp. 128.
3. Gysseling, M., Gents vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen, Standaard Uitgeverij, Antwerpen 1954, p. 61. *Min* is afkomstig van het Germaanse *mannja*, een afleiding van *man*, (mens: man of vrouw), dat in het Nederlands volksetymologisch vervormd werd onder invloed van *minnen*.

4. Leclercq, J., De kerstening van de sirene, In: Tentoonstellingscatalogus, 1992, p. 35-39.
5. Vermeulen, J., De Minnemeersch te Gent, en: Nog over de Minnemeersch te Gent, Oost-Vlaamse Zanten, Gent 1941, jg. 16, p. 79-111; 194-213.
6. Vooral Vermeulens studie omtrent de 'Arteveldecultus' in de 19de en 20ste eeuw te Gent (Oost-Vlaamse Zanten, jg. 13, 1938, p. 101-208) was, naar het getuigenis van Prof. Hans Van Werveke (Jacob van Artevelde, Kruseman, Den Haag, 1963, 2de uitg. 1982, p. 104), waardevol.
7. Een duidelijk geval van mermaphilie; volgens De Donder een ongeneeslijke kwaal. De ziekte werd voor het eerst in Engeland beschreven, waar de aandoening trouwens het meest voorkomt. De term is afgeleid van 'mermaid'.
8. Hij publiceerde gedichten onder de naam Joost Wieland. Zie bij Heymans, F. (red.), Voor den duivel geen stap achteruit!, Gent, 1992, p. 165 en 170.
9. Overgenomen uit de eerste uitgave, Buschman, Antwerpen, 1849.

GENTSE MEMORIEDAGEN: 30 APRIL - 1 MEI

30 April 1407

Bij een charter wordt de Raad van Vlaanderen die zetelde in Oudenaarde, overgebracht naar Gent.

Deze Raad werd in 1386 opgericht door Filips de Stoute, zij het dan ook dat hij aanvankelijk "Camere van den Rade" werd genoemd. Deze Raad was het hoogste gerechtshof van het Graafschap Vlaanderen; hij diende niet alleen als enig Beroepshof voor de stedelijke rechtbanken, maar hij was ook bevoegd voor de zogenoemde voorbehouden gevallen zoals majesteitsschennis, valsmunterij, oproer, zware verstoringen van de openbare orde en dergelijke. Een groot aantal gevallen die behandeld werden door deze Raad betrof geschillen tussen steden, kasselrijen en allerlei instellingen.

Waar was deze Raad van Vlaanderen gevestigd ? Als ge dat wilt weten moet gij er toch het jaartal aan toevoegen, want hij is een 20-tal malen verplaatst geweest. Aanvankelijk was hij gevestigd in Rijsel, maar nog geen 20 jaar later komen wij hem tegen in Oudenaarde. Daar zit hij nauwelijks 3 jaar als hij, zoals reeds gezegd, overgebracht werd naar Gent. Men zou kunnen denken: het is logisch dat deze Raad definitief gevestigd wordt in de hoofdstad van Vlaanderen, Gent. Niets is minder waar, want telkens als de Gentenaars iets gezegd of gedaan hadden dat de Graaf niet beviel - en dat gebeurde vrij regelmatig - werd de zetel verplaatst. Dit was ook weer eens het geval in 1429 wanneer de Gentenaars overhoop lagen met Filips de Goede. Deze schafte deze Raad in Gent af en stichtte onmiddellijk een nieuwe in Kortrijk. Na een "amende honorable" van de Gentenaars werd hij het jaar nadien dan